

УДК 351:37.014.5:378–045.32

Лівінський Анатолій Іванович
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту
Одеського державного аграрного університету
ORCID 0000-0002-2337-3884
livinski_69@ukr.net

МІЖНАРОДНА КОМУНІКАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК СКЛАДОВА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація

У статті розкриваються питання міжнародної комунікації студентів з різних країн та культур в університетському середовищі з урахуванням інтернаціоналізації освітнього процесу. Розкрито у історичному аспекті входження міжкультурної комунікації в академічне життя університетів, освітлюються проблеми міжнародної комунікації у навчальному процесі та у повсякденному житті студентів. Показано значимість організації ефективної міжкультурної комунікації в університеті як складного процесу адаптації іноземних студентів до нових для них соціокультурних умов життя. Доведено, що необхідність адаптації іноземців, зокрема іноземних студентів, робить головною метою навчального процесу, забезпечення максимально сприятливих умов для саморозвитку особистості, як здобувача освіти, тобто створення ефективного освітнього середовища.

***Ключові слова:** інтернаціоналізація, міжнародна комунікація, університет, міжнародна мобільність, вища освіта.*

UDC: 351:37.014.5:378–045.32

Livinskyi Anatolii I.,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of Management
Odessa State Agrarian University
ORCID 0000-0002-2337-3884
Email: livinski_69@ukr.net

INTERNATIONAL COMMUNICATION OF THE UNIVERSITY ENVIRONMENT AS A COMPONENT OF THE INTERNATIONALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The purpose of the article is the state of the international student environment at the Odessa State Agrarian University, determining the level of international, intercultural communication within the internationalization of the educational process. Discussion of the complex process of adaptation of foreign students to the new socio-cultural living conditions for them, as an element of the organization of effective intercultural communication at the university.

The scientific novelty is an analysis of the state of the international student environment at the level of Odessa State Agrarian University. The issues of international communication of students from different countries and cultures in the university environment are revealed, taking into account

the internationalization of the educational process. The historical aspect of the entry of intercultural communication into the academic life of universities is revealed and the problems of international communication in the educational process and the daily life of students are covered. The creation of communication channels and communication between teachers and foreign students of the university, representing different countries, is discussed, which will create a harmonious university environment that will be the basis for the internationalization of the educational process. The importance of organizing effective intercultural communication at the university as a complex process of adaptation of foreign students to new socio-cultural living conditions is shown.

Conclusions. *It is proved that the need for adaptation of foreign students, makes the main goal of the educational process to provide the most favorable conditions for self-development of the individual as a student of education, ie the creation of an effective educational environment. For intercultural, international communication to be successful, a certain competence is necessary for understanding, which must be nurtured in specially organized forms and situations of intercultural communication. Inclusion of students in the zone of positive interethnic communication and relations, built on the principles of tolerance and morally responsible dependence, contributes to the formation of a culture of social and interpersonal communication, expanding the prospects of intercultural dialogue.*

Keywords: *internationalization, international communication, university, international mobility, higher education.*

Вступ. Сучасна вища освіта не може бути осторонь інтернаціоналізації. Реагуючи на запити студентів, викладачів та співробітників, університети змушені шукати можливості для міжнародного розвитку, внесення інтернаціоналізації до стратегії розвитку університету та залучення ресурсів і партнерів. Результатом цього стає необхідність вироблення керівництвом університетів системних інституційних інструментів підтримки інтернаціоналізації. Актуальність та необхідність розвитку інтернаціоналізації мотивується різними факторами, в тому числі потребою в розширенні доступу до джерел передових знань, новими можливостями для вибудовування партнерських відносин і розвитку навичок міжнародних, міжкультурних, міжнаціональних комунікацій, а також зміцненням громадянського суспільства, підготовкою кадрів, готових до роботи в умовах глобалізації, підвищенням репутації вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування світового та загальноєвропейського освітнього простору в контексті інтернаціоналізації вищої освіти стали предметом наукових досліджень як вітчизняних (Т. Андрущенко, Л. Гурч, В. Зінченко, С. Курбатов, Н. Мешко, Н. Рибка, І. Сікорська, М. Дебич, О. Козієвська, А. Сбруєва, І. Степаненко та ін.), так і зарубіжних вчених (Ф. Альтбах, У. Брандебург, Б. Вульфсон, Х. де Вітт, Дж. Найт, Л. Ризберг, К. Тремблей, П. Скотт та ін.). Так, А. Сбруєва [1] окреслила сутність поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», схарактеризувала цільові пріоритети, змістові засади та механізми реалізації комплексної європейської стратегії інтернаціоналізації вищої освіти, визначила пріоритетні завдання розробки національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України. М. Дебич [2] здійснила системне дослідження інтернаціоналізації вищої освіти, а також огляд національних стратегій інтернаціоналізації у зарубіжних країнах. Х. де Віт [3] висвітлив фундаментальну тезу про те, що інтернаціоналізацію слід

розглядати не як результат, а як засіб у досягненні якості вищої освіти для суспільства. Дж. Гудзік [4] визначив фактори успішності інтернаціоналізації. Р. Кулен [5] досліджував вплив процесів інтернаціоналізації на національну економіку та підготовку майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Загальноприйняте робоче визначення інтернаціоналізації сформулювала Дж. Найт як «процес цілеспрямованого надання вищої освіти міжнародного, міжкультурного або глобального виміру з метою підвищення якості освіти і науки для всіх студентів і співробітників вищих навчальних закладів, а також здійснення вагомого внеску в життя суспільства» [6, с. 2]. Це визначення відображає необхідність підвищення інклюзивності, звертаючи увагу на пріоритетність інтернаціоналізації навчальних програм і освітнього процесу. Формулювання поняття підкреслює, що інтернаціоналізація не є самоціллю, а механізмом підвищення якості вищої освіти.

Більшість національних стратегій інтернаціоналізації, в тому числі європейських, спрямовані на підвищення мобільності, залучення та підготовку талановитих студентів і співробітників, підвищення репутації та впізнаваності. Це означає, що впровадження ідеї використання інтернаціоналізації навчальних планів як інструменту підвищення якості освіти вимагає значних зусиль. Як відзначає Р. Кулен, підвищення міжнародної мобільності є додатковим бонусом в процесі розвитку так званих «навичок XXI століття». Завдання підготовки студентів до майбутнього настільки значне, що постає питання про доцільність впровадження принципів інтернаціоналізації вже на рівні середньої, а не тільки вищої освіти [7, с. 5].

Метою статті є проведення аналізу стану міжнародного студентського середовища в Одеському державному аграрному університеті та визначення рівня міжнародної, міжкультурної комунікації в межах інтернаціоналізації освітнього процесу. Обговорення питання складного процесу адаптації іноземних студентів, до нових для них соціокультурних умов життя, як елементу організації ефективної міжкультурної комунікації в університетському середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вища освіта у сучасному світі переживає серйозні інституціональні та технологічні трансформації, переходить у нову соціокультурну якість, у тому числі і завдяки швидкій інтернаціоналізації навчального процесу. Сьогодні університети живуть у світі, який стає все більш плюралістичним, мультикультурним і різномірним. Глобалізація неухильно зближає стандарти і форми культурного життя, змушує університети враховувати феномен формування транскордонної та полікультурної ідентичності людей, які отримали можливість жити і навчатися у різних культурних просторах, долати міжнародні непорозуміння, шовінізм, ксенофобію, національну обмеженість. Ці реалії мають враховуватися університетами, особливо тими з них, які активно вбудовуються у простір міжнародної освіти. Студентське середовище перетворюється на широкий, фактично глобальний простір безпосередньої взаємодії великих мас представників різних культурних форм і традицій. Мільйони молодих людей, як

студенти, опиняються в іншому культурному середовищі, стикаються з проблемами культурної адаптації, засвоєння незнайомих культурних традицій і цінностей, зазнають серйозних труднощів у навчанні, які пов'язані не стільки з чужою мовою, скільки з культурними бар'єрами, які ускладнюють спілкування з викладачами, місцевими студентами і місцевим населенням. Проблеми міжкультурної комунікації виникають також у зв'язку з інтенсифікацією міжнародної академічної мобільності в рамках Болонського процесу. Вони загострюються у зв'язку з бурхливим розвитком інтернет-освіти, дистанційного навчання яке пов'язане з карантинном та пандемією. Окрім того, їх підсилює міграційна криза, яка відкрила потік біженців із країн Близького Сходу до європейських держав. Виникає безліч технологічних, етичних і практичних проблем, що вимагають осмислення ролі й функцій сучасних університетів в організації міжкультурного спілкування студентів і викладачів.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність звернення до історичного досвіду класичних університетів, до їх культурної спадщини, що містить різні форми міжкультурної, міжнародної комунікації. Не можна не відзначити, що проблема міжкультурного спілкування супроводжує університетське життя ще з часів раннього Середньовіччя. У перших університетах Європи навчалися студенти з усіх її куточків, які представляли різні культурні, національні та релігійні сегменти тогочасної Європи. Крім того, студентам раннього Середньовіччя була притаманна висока, висловлюючись сучасною мовою, академічна мобільність, схильність до подорожей, до частоті зміни місць навчання. Студент починав навчатися в одному університеті, продовжував навчання в іншому, а отримати ступінь міг у третьому, четвертому або навіть у п'ятому університеті. Університетські ступені визнавалися в усій Європі, програми і книги, що використовувалися, мало відрізнялися в різних університетах, а латинська була універсальною мовою університетського спілкування. Пізніше, у XV столітті універсальний характер університетського життя помітно слабшає. Посилюються його національний та регіональний компоненти. Виникають нові університети, у яких концентруються студенти, об'єднані за регіональною та національною приналежністю. Мобільність студентів різко слабшає, якщо і зберігається, то у внутрішніх національно-культурних межах. У XVI-XVII століттях виникають університети, сформовані на загальній конфесійній основі, католицькі, лютеранські, кальвіністські, що ще більшою мірою закріплює культурну однорідність університетського життя. Наприкінці XVIII – на початку XIX століття виникають університети, які обслуговують потреби індустріальних економік і національних інтересів держав. Однією із важливих функцій університетів стає забезпечення національно-культурної ідентичності суспільства у межах державних кордонів. Міжкультурна комунікація за цих умов значною мірою трансформувалася, змінилися її якість й інтенсивність. Протягом довгої університетської історії неодноразово змінювалася етнокультурна структура викладацького складу університетів, студентського середовища не тільки в Європі а й в Україні. В академічній спільноті нашої держави завжди були відчутно присутні

представники інших країн, народів і культур. Важливою спадщиною цього періоду є фундаментальні цінності, які поступово викристалізувалися й утворювали корпоративну університетську етику.

Сьогодні, на півдні України, Одеський державний аграрний університет протягом своєї столітньої історії, накопичуючи багатий ціннісний досвід, створив особливий духовний простір, пронизаний відчуттям і розумінням своєї місії, відносин як всередині університетської середовища, так і з зовнішнім світом. Це важлива духовна спадщина, яка пронизує університетські статuti, представлена в наукових роботах та статтях професорів, викладачів, студентів університету, персоніфікована в їхньому ставленні до науки, культури, громадського життя. В останні роки керівництво та професорсько-викладацький колектив університету впроваджуючи в навчально-освітній процес інтернаціоналізацію навчальних планів, як інструменту підвищення якості освіти, проводить навчально-методичну роботу з міжнародної освіти спрямованої на підвищення мобільності, підвищення репутації та впізнаваності нашого навчального закладу.

В створеному при університеті центру міжнародної освіти з підготовки іноземних громадян на сьогодні навчаються 327 студентів з 22 країн світу (табл.1.)

Таблиця 1.

Перелік країн за студентами, що навчаються в Одеському державному аграрному університеті

№ п/п	Країна	Кількість студентів
1	Гвінея	4
2	Ірак	2
3	Конго	3
4	Марокко	83
5	Нігерія	14
6	Пакистан	8
7	Туреччина	11
8	Непал	9
9	Алжир	30
10	Індія	128
11	Афганістан	4
12	Камерун	4
13	Бангладеш	8
14	Сирія	9
15	Азербайджан	1
16	Туркменістан	1
17	Еквадор	1
18	Саудівська Аравія	1
19	Ізраїль	1
20	Швеція	2
21	Китай	1
22	Йорданія	2
Всього		327

Більшість студентів, як видно з приведених даних, являються представниками Індії, Марокко та Алжиру, але в цілому представники різних народів та культур представляють та наповнюють міжнародне суспільство інтернаціонального середовища нашого університету. Основним завданням роботи центру міжнародної освіти є психологічна та професійна адаптація слухачів до нового соціокультурного середовища, освоєння української та російської мов, проходження вступного фонетико-граматичного курсу, елементарного та основного курсу граматики, комунікації. Після закінчення навчання іноземці проходять підсумкову атестацію та отримують відповідне свідоцтво яке дає право продовжувати навчання в університеті або інших навчальних закладах вищої освіти України.

Сьогодні, в межах навчально-освітнього процесу 73 іноземні студенти з 16 країн світу продовжують своє навчання за різними спеціальностями в Одеському державному аграрному університеті в групах україномовного та англomовного середовища. Наш університет зіткнувся зі складною проблемою організації навчання іноземних студентів, які приїхали із різних країн і представляють різні, інколи зовсім несхожі культури. Майже кожен іноземний студент університету має проблему з міжкультурної комунікації. Як у навчальному процесі, так і в повсякденному житті цих студентів питання комунікації, інтернаціоналізації є гострим та актуальним. Сучасна університетська освіта є такою сферою людської життєдіяльності, в якій міжнародна, міжкультурна комунікація посідає важливе місце. Але вона зводиться не тільки до мовних компетенцій, а передбачає певні зміни у культурі суб'єктів комунікації, потребує виховання толерантності, яка виступає засобом забезпечення ефективного міжкультурного спілкування і взаємодії. Ступінь розвитку толерантності в університетському середовищі, мотивація до толерантної соціальної поведінки учасників університетської освіти, характер перешкод на цьому шляху визначають університет у просторі міжкультурної комунікації.

На мій погляд, варто розрізнити два аспекти ролі університету в напрямку підвищення толерантності як характеристики і чинника успішної міжкультурної комунікації: один, пов'язаний із толерантними практиками в самому університетському середовищі, другий – у суспільстві в цілому. Тобто, можна говорити про міжкультурну взаємодію студентів і викладачів з урахування толерантності у відносинах, а також про можливості реального впливу університетської освіти на стан толерантних стосунків за межами університету. Організація ефективної міжкультурної комунікації в університеті має спиратися на складний процес адаптації іноземних студентів до нових для них соціокультурних умов життя. Адаптаційний процес має складну структуру і є взаємодією різних видів адаптації (психологічної, соціальної, міжкультурної (етнічної), побутової та ін.), які тісно пов'язані з подоланням людиною культурних і мовних бар'єрів у незвичному культурному середовищі. Необхідність адаптації іноземців, зокрема іноземних студентів, робить головною метою навчального процесу забезпечення максимально сприятливих умов для

саморозвитку особистості, тобто створення ефективного освітнього середовища. Створення такого середовища в університеті повинні передбачати розробку програм курсів та тренінгів, які забезпечують входження іноземців у сферу соціальних, групових і міжособистісних відносин, адаптацію в українському соціокультурному просторі та спрямовані на подолання культурних відмінностей у вербальному і невербальному спілкуванні. Запровадження курсів із підготовки кураторів та викладачів, які необхідні для допомоги іноземцям у входженні до нового для них лінгвістичного та соціокультурного простору. Цю функцію мають виконувати куратори – викладачі та відповідальні особи в роботі з іноземними студентами, лідери студентського самоврядування. Для надання безперервної соціально-психологічної допомоги потрібно створити різноманітні структури інформаційної підтримки іноземних студентів, служби психологічного консультування, «гарячі лінії» телефонного та електронного зв'язку, інтернет-сайти, соціальні мережі тощо. Які допоможуть як іноземним студентам так і викладачам, маючи канали комунікації, налагодити взаємовигідний процес організаційної в навчально-науковій роботі. В університеті необхідно запровадити систему академічної адаптації, яка повинна функціонувати вже на підготовчому відділенні, де слухачі, крім мови навчання, обов'язково вивчатимуть дисципліну «Країнознавство», мета якої – залучити майбутніх студентів до нового соціокультурного простору, проводити різноманітні позааудиторні заходи, тематичні уроки, музичні вечори, екскурсії, презентації національних культур. Обов'язковими повинні бути такі дисципліни як «Історія України», «Культура України». Позааудиторна робота повинна бути зосереджена також у створених культурних центрах в університеті, як зокрема структурні підрозділи: арабський центр, африканський центр, індійський центр, турецький центр, які розкриватимуть можливості та особливості культур іноземних студентів. Сьогодні ми живемо в умовах глобалізованого світу, посилення міжкультурної взаємодії і міжнаціональних контактів. Включення студентів у зону позитивного міжнаціонального спілкування і відносин, що будуються на принципах толерантності і морально-відповідальної залежності, сприяє формуванню культури соціального і міжособистісного спілкування, розширенню перспектив міжкультурного діалогу. Важливим також є впровадження для кураторів та викладачів університету ефективних курсів з іноземних мов з метою підвищення рівня спілкування з іноземними студентами, як здобувачами вищої освіти, в умовах освітнього процесу та за його межами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, можна сказати, що складнощі комунікації між представниками різних народів та культур багато в чому визначаються не тільки лінгвістичними причинами, недостатнім володінням мовою спілкування, але й певними ідіомами, особистістю культури народів, віросповіданням студентів. Головні труднощі пов'язані із необхідністю подолання етноцентризму, когнітивних, емоційних та ціннісних стереотипів, ментальних бар'єрів при спілкуванні. Необхідністю навчитися розуміти і сприймати культурні особливості партнерів комунікації, їх картину світу, нормативно-ціннісні стандарти, специфіку світовідчуття. Для

того, щоб міжкультурна, міжнародна комунікація була успішною, призводила до порозуміння необхідна певна компетентність, яку потрібно виховувати у спеціально організованих формах і ситуаціях міжкультурної комунікації. Створення каналів комунікації та налагодження зв'язку між викладачами та іноземними студентами університету, які представляють різні країни світу, дозволить створити гармонійне університетське середовище яке буде основою інтернаціоналізації освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу. Вища освіта України. Київ, 2013. № 3. С. 89–95.
2. Дебич М. А. Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід: монографія. Суми, Університетська книга, 2017. 291 с.
3. de Wit H. (2013). Rethinking the concept of internationalization. In Stiasny M. & Gore T. (Eds.). *Going Global: Identifying Trends and Drivers of International Education* (pp. 213–218). London: Emerald Group Publishing.
4. Hudzik J. (2015). Integrating Institutional Policies and Leadership for 21st Century Internationalization. *International Higher Education*, (83), 5–7.
5. Coelen R. (2016). A Learner-Centred Internationalisation of Higher Education. In *Global and Local Internationalization* (pp. 35–42). Sense Publishers.
6. Knight J. (2015). Updated definition of internationalization. *International higher education*, (33).
7. Coelen R. (2015). Why Internationalize Education? *International Higher Education*, (83), 4–5.

References:

1. Sbrujeva A. Internacionalizacija vyshhoji osvity: priorytety kompleksnoji strategiji Jevropejskogho Sojuzu. *Vyshha osvita Ukrajinu*. Kyjiv, 2013. # 3. S. 89–95.
2. Debych M. A. Internacionalizacija vyshhoji osvity: sivotyj dosvid: monografija. Sumy, Universytetsjka knygha, 2017. 291 s.
3. de Wit H. (2013). Rethinking the concept of internationalization. In Stiasny M. & Gore T. (Eds.). *Going Global: Identifying Trends and Drivers of International Education* (pp. 213–218). London: Emerald Group Publishing.
4. Hudzik J. (2015). Integrating Institutional Policies and Leadership for 21st Century Internationalization. *International Higher Education*, (83), 5–7.
5. Coelen R. (2016). A Learner-Centred Internationalisation of Higher Education. In *Global and Local Internationalization* (pp. 35–42). Sense Publishers.
6. Knight J. (2015). Updated definition of internationalization. *International higher education*, (33).
7. Coelen R. (2015). Why Internationalize Education? *International Higher Education*, (83), 4–5.